

ENTREVISTA AMB SOFIA SIBÍS

Maig de 1993

S - Pse, perquè m'ha quedat una miqueta d'accent francès. Involuntàriament. Home, una miqueta d'accent, sí, però allò almenys per telèfon ...

M - Dic , guaita, deu ser lleidatana, i de Lleida n'he entrevistat a molts i molts, ara: la Carme Roure ... a tota una colla. Si de cas després ja llegiré la llista. Perquè a mi m'interessen dues coses: una, que m'expliqui una mica la seva vida i la seva història. Allà on va néixer, on va estudiar, la seva Normal, el record de la Normal ... si després va ser mestra, on doncs allà on va exercir ... Expliqueu-me tot això. I després ja faríem una segona cosa que seria a veure si es recorda de noms de companys seus que haguessin anat a l'exili.

S- N'hi vaig oblidar un, ja li vaig dir, ja li diré, sí.

M- Comencem? Comencem. Com se diu i allà on va néixer, i a partir d'aquí jo si de cas li aniré fent alguna pregunta i si no vagi explicant vostè tranquil·lament.

S - Bueno em dic Sofia Sibís Piedrafità

M- Sibís?

S - Sibís

M -Amb l'accent a la 'i', s'ha acabat.

S - Amb l'accent a l'última i.

M -Jo deia Sibis, Sibis.

S - Al ... Vaig néixer a Sort, província de Lleida, la meva infància ... A 1910

M - A 1910, molt bé. Doncs els porta molt bé!

S - Els porto bé, sí?

M - Sí senyora, sí senyora

S - Jo veia que a vegades em penso, ja , ja, derrotada.

M - No, no, no, valga 'm Déu!

S - Bueno, pues escolti, he patit. Vull dir que hi ha raons per estar això no s'hi posa . Què explico?

M - Va néixer a Sort, i on va anar a escola, a Sort?

S - Va anar a l'escola, vaig anar a l'escola nacional a Sort hi havia escoles privades també. Però el meu pare era un home molt liberal, molt avançat d'aquella època i va voler que jo anés a l'escola nacional perquè li va semblar que jo prenia contacte amb el poble, i que la meva formació seria una altra. Bé, vaig anar a l'escola nacional i després vaig entrar al batxillerat a fer el batxillerat lliure en part, i després el resta, pues, fora de Sort perquè los últims graus ja eren així, sense trobar professor, no.

M - On el va fer?

S - A Sort una part.

M - Sí i l'altra?

S - L'altra a Osca

M - Està bé

S- Va, el títol és d'Osca

M - En un institut? A l'institut d'Osca. Molt bé!

S - Sartorrius. I després, doncs jo vaig triar el Magisteri, i en aquell temps pués hi havia el pla 1914, era habitual de tothom d'aquell temps fins a la vinguda de la República, va ser el 1914. Bé, llavors es feien unes assignatures determinades que mancaven al batxillerat, i em sembla que amb tres exàmens me vaig quedar lliure a Lleida.

M - A Lleida, a la Normal de Lleida?

S - Bé , acabat això

M - A quin any acaba? se'n recorda?

S - Ai! Jo em sembla que sí, que li vaig posar a vostè, 26, 25. 26 em sembla

M - Per tant, vostè com a estudiant de la Normal no en va ser?

S - No

M -El clima que es vivia a la Normal i el record dels professors, no!

S - Havien estat els de la Generalitat

M -Molt bé!

S - Bueno, a llavors vaig voler, el pare volia que seguís Filosofia i Lletres a la Universitat, i jo per raons que vaig meditar molt, dic noi, no , no! . De moment me vull posar a treballar i vull veure com, si jo m'agrada el magisteri per seguir per aquest camí, veritat?

I vaig anar d'interina. Tenia dos pobles també de la província de Lleida, molt a prop de casa, perquè jo tenia 18 anys, i sí, em va entusiasmar.

M - Se'n recorda dels pobles?

S - Sí, sí, el poble es diu Llessui, perquè és molt conegut, i l'altre es diu Montardit, que és un poble petit, vora Sort. Records que gent que encara hi ha allà a les cases, són vells i encara se'n recorden. Perquè posava l'ànima a la mà esquerra, perquè ante tot, la nostra professió, l'important és sentir-la, sentir-la, sentir el que representa el ser mestre. Que no és ensenyar, entenem. Ensenyar és una cosa i ser mestre n'és una altra.

M - I quina diferència hi trobaria vostè entre ser mestre i ensenyar?

S - L'ensenyar, per a mi, és un individu que ensenya una cosa per quina sigui l'especialitat. Però el mestre és ja un home ja que ... la part més important per a mi és la personalitat, de donar-se, des d'ajudar, d'adentrar-se el nen a la vida. Jo no crec que això és establir una forta diferència entre ensenyant i el mestre. Amb aquest sentit. Sap que vull dir! Perquè és una edat difícil en què el nen entra a la vida, i si té "apoi", un "sosté", i algú que l'orienti i que se li donem, llavors pot seguir un camí o un altre.

Jo tinc exemples personals de mestres que poden dir que he transformat, sí. No tinc temps de donar casos, però ara podria parlar.

M - Doncs som a Llessui i ...

S - Som a Llessui i a Montardit

M - I d'allà?

S - D'allà es proclama la República. I el meu pare que volia que seguí els estudis, més estudis encara, perquè no és que fos cosa extraordinària, però tenia una relativa facilitat per estudiar. I llavors em va dir: "jo proposo, quan s'enunciï la convocatòria per l'escola, jo voldria que tu fessis aquests estudis". Representaven quatre anys més, però presenten un panorama, una prospecció tan diferent de lo que se duia normal a la contrada, que jo em sembla que seria la primera promoció de la República i no l'última de la Monarquia. Aquestes són les paraules que em va dir. Em va impressionar una mica ... perquè érem en una època nova, doncs endavant, sí endavant i vaig fer entrada en el mar. Perquè tenies que fer, les places eren limitades, naturalment.

M - A la de Barcelona?

S - Exacte. I llavors nosaltres, lo que li havia dit, tenim un record extraordinari, perquè l'escola, tots els alumnes es recorden molt de Costal.

M - És que jo de Costal en sento parlar als mestres que varen estudiar a Girona. Però en canvi no n'he sentit a parlar als mestres que el varen tenir a Barcelona.

S - Pués jo li diré que és tan gran, que avui encara, com en fem diferents actes de commemoració, de cinquentenari i diferents actes. I sempre, sempre, tots els alumnes han nombrat en Costal. Hi havia quinze o vint professors. Però aquella passi'ço, aquella espècie d'entrega mental...

M - Què els hi donava en Costal?

S - En Costal ens donava ... ja li explicaré. Una familiaritat, i a vegades una gran autoritat. Perquè estàvem acostumats a uns professors a distància, això és la realitat. I trobem per primera vegada un professor que és com un pare, eh! que es fa respectar normalment per la seva personalitat, però que és familiar i que tu li expliques tot els teus problemes, les teves amgústies, i que ell t'ajuda. Aquí hi havia això. Després tenia un sistema també d'ensenyament particular, molt actiu, en què l'alumne era l'element actiu, no el professor . Perquè fins ara, vostè sap que l'element actiu era el professor, que era el que parlava.

M - I encara ara!

S - I encara ara. Era el que parlava, i parlava. Bueno, fora d'això no és. I Costal plantejava un problema, el que sigui. I llavors deia, bé, molt bé, senyoreta tal, senyoreta tal, vostè en pensa això i aïllo? I la classe es desenvolupava arribant a unes conclusions que sortien de la classe, que sortien dels alumnes, no d'ell. Ell hi posava la seva orientació, perquè el mestre fa la classe, però eren els alumnes que feien la classe, i això també li va influenciar molt. Després jugava amb nosaltres, a tot el que vulgui. En la vida s'han de, sap lo que vull dir, intimitat i respecte alhora.

M -Us en recordeu d'altres professors?

S - Sí, jo em puc recordar de varis professors. Hi havia un tal Roure, que també era gironí, no sé si ... no el coneix vostè aquest?

M - No, em sona, però no.

S - Joan Roure es deia. Venia d'Alemanya, però aquell també molt preparat en la seva matèria. Feia sociologia, em penso que era de les primeres vegades que la sociologia s'introduïa a l'escola.

M - És el que pensava, deu ser la primera vegada que entra un assignatura com aquesta.

S - Bueno sí. Però momentàniament hi va haver un petit xoc, perquè ell venia de l'Alemanya, havia passat quatre o cinc cursos a Alemanya, no sé a quina Universitat, i estava impregnat del mètode alemany. Diguem-ho així. M'entén? I naturalment amb tot el això comporta que vostè ho sap. I nosaltres puies això, ens semblava, per exemple, el fet de que en temps de classe que tots ens haguéssim de posar de peus i estar en tant temps així seguit allí. M'entén? A nosaltres tot això ens semblava una mica raro. Bueno, però després es va anar adaptant, perquè clar, doncs, jo penso que va ser un bon professor, ja li explicaré. En aquesta Normal hi havia dos tipus de professorat: Hi havia, així estava establert en el manual del decret de creació de l'escola, hi havia un professorat que era de l'Estat, i llavors la Generalitat proposava a l'Estat un nombre determinat de professors, deu, que eren tots professors nomenats per la Generalitat que no tenien res a veure amb l'ensenyament de l'Estat. Per exemple Artur Martorell, Alexandre Galé, etc. Marcel Olivà, tots aquests. Professors que la Generalitat pagava ella, perquè llavors tenien dos tipus de professors.

M - I a la Normal nois i noies anaven junts?

S - A sí, sí això sempre, des del primer any. Va tenir en aquells temps Almeisser, com que era una escola tan diferent, tan diferent que fins aleshores havia funcionat, que va tenir atacs bastant amargs. Les coses se li fa propaganda i...

M - Aleshores això lliga. En Costal plega, Costal el fan plegar de director. Què va passar? Què va passar?

S - Va passar perquè en una classe va fer uns comentaris sobre la religió em sembla; però a més hi va haver algun altre professor que també va deixar anar les seves posicions en certs aspectes. I llavors això va fer un rebombori terrible i ...

M - El rebombori a on, a dintre de l'escola, a on?

S - A fora, als periòdics per exemple. Jo li diré que el meu pare va rebre una carta d'un capellà que li va dir : "ja sap vostè on ha posat la seva filla?" Llavors, per apaivagar tot això, van destituir en Costal de la direcció.

M - Per tant , el destitueixen?

S - El destitueixen.

M - És que jo tenia entès, però això ho sap millor vostè que jo, em pensava que no hagués sigut per algun tema de Coeducació. No , no , pel seu record per tant és un tema de religió.

S - Un record de religió, d'alguna cosa ... Jo li citaré. Bueno, hi havia el senyor Pinyol, sí, que també havia sigut ... Tenia un historial bastant, ja , bé, si vostè vol, d'enfrontament a Lleida amb el Bisbe.

M -I aquest era mestre a la Generalitat?

S - No, aquest era mestre a l'Estat. Havia estudiat a Madrid, a l'institut Lliure d'Ensenyança, però era català.

M - I aquest era mestre a Lleida?

S - Era professor a la Normal de Lleida. Pinyol. Josep Pinyol, es deia

M - Per tant, en Costal, hi han tensions per coses de religió hi ho deixa! Una altra qüestió, en Costal, políticament, estava a l'esquerra, devia ser socialista. Diguéssim durant la República a l'Escola Normal, l'ambient polític que es vivia al carrer, es notava a dintre també? Els alumnes, per exemple, els mateixos professors ... Perquè a mi, per exemple, els mateixos professors gironins em diuen que sí, que a la Normal de Girona, és clar, hi havia els sectors conservadors, els renovadors, amb el senyor Costal, i que també es notava. De vegades fins i tot entre ells amb tensions entre els professors. Però després també que les explicacions a classe el senyor Costal era molt franc, i que exposava també, no el seu pensament polític, però sí les seves idees generals renovadores. Això a la Normal de la Generalitat es notava?

S - És igual, és igual. Ell no feia cap política a dins concreta.

M- De part?

S - De manera que nosaltres no sabíem a quin partit pertanyia, ni ho hauria endevinat mai, però sí que se li notava l'obertura de les seves concepcions, que eren les nostres al fi i al cap. Sí, ell era un home d'esquerreres, podríem dir-ho així, un progressista. Però ell política pròpiament dita jo no n'hi vaig sentir mai. Jo només, ja li dic, va ser una cosa, em sembla, de tipus religiós, que em sembla molt que encara recordaria un exemple que parlava de Moisès de la Bíblia, i que diu : bé s'haurà d'espavilar. Que es va penjar les Pedres, les Taules de la Llei. Diu que pesaven una barbaritat, t'imagines que li van caure del cel, lo que les tenia allí preparades, van baixar, i els pobres de baix s'ho van creure tot. Bueno, això que jo recordo, que és una de les coses que jo li diré personalment que no l'havia fet aquest comentari, perquè la qüestió d'anar adaptant a la gent a un nou clima. Pensi que sortíem d'una Espanya retrassada, podríem dir així, m'entén? Hi havia gent molt creient, molt catòlica i això podia fer-li mal.

Llavors, va haver-hi, es va formar un Comitè de depuració, si vostè li vol dir així. Hi havia el Doctor Xirau. Tots són gironins!

El Doctor Xirau, que presidia aquella comissió, que va intervenir i ens interrogava a tots els alumnes. I recordo que em va preguntar a mi: "Bueno, per què vostè preferiria que no se'n parlés de religió, que aquests temes no es toquessin?"

I dic: "jo penso que havent-hi tota classe d'idees aquí dins hem de compartir. No vol dir que

cadascú pensés la seva, però és millor potser. Això és el que vaig dir, és millor per això no esmentar-les, no tocar aquests problemes delicats, sinó els grans problemes generals, estos que són eterns i invariables. Això va ser la contestació meua. Doncs vàrem fer tota a l'edició i vàrem veure que la majoria dels alumnes s'enfilaven amb aquest sentit. I crec que llavors, en aquest moment, ve la decepció d'en Costal.

M - Canviant de tema, entre els companys, el món polític es vivia? hi havia companys de partits polítics i així? i d'opcions, i així, i en discutien i parlaven?

S - Bastant, bastant, i també estava ben dividit, sap què vull dir...? Ens coneixíem mútuament. Jo crec que clar, hi hagut dues etapes, quan el PSU apareix, que és la unió de quatre partits, perquè és això el problema, la gent diu PSU Comunista. No! PSU per conveniència de la guerra, per necessitats de la guerra, per necessitats de la guerra es forma de la Unió Socialista de Catalunya, el Partit Català Proletari, el Partit Comunista i la Unió Socialista. És així llavors.

M - És una fusió de quatre?

S - És una fusió de quatre. Llavors, no s'havia de dir Partit Comunista, m'entén? Que més tard el Partit Comunista, com les circumstàncies de la guerra adquirís un predomini dins del partit, això és una altra cosa, però no és l'origen seu. Doncs diria sobretot això i l'esquerra també

M - Esquerra Republicana?

S - Esquerra Republicana també era bastant forta, i després pués també hi havia alguna gent de dreta, hi havia alguna gent perquè hi havien professors de dretes, m'entén?

M - Està bé, molt bé. Aleshores, ves, estudiaven allò, comencem...quin any entren

S - Comencem el 31, però ja cap el mes d'octubre o novembre, i fem 31, 32, 33, 34, i després l'any de pràctiques.

M - I a on aneu a fer les pràctiques?

S - En general a Barcelona mateix.

M - I vos on vàreu anar?

S - Jo vaig anar a la plaça Espanya, que hi havia quatre grups escolars, i vam anar allà. Llavors allí teníem que fer informes, venia l'inspector, venia el director .. i també jutjava llavors el treball, també feia l'informe. Era un ajut, un complement.

M - I quan acaba les pràctiques?

S - Quan acaben les pràctiques com que encara no podem, és a dir, hi havia una història allí! ... Nosaltres resulta que Marcelo Domingo, n'haurà sentit parlar ja?

M - Sí

S - Quan va aconseguir entrar a professional ell, perquè és ell qui el va posar en marxa, va pensar que el acabar podria pujar el sou, el seu sou 4000 pessetes l'any. Però resulta que els mitjans financers d'Espanya no ho van permetre. És a dir, que tots els passessin 4000 pessetes. N'hi havia que estaven encara a 3000, i això va crear un malestar molt gran, m'entén? perquè entre els que estaven a 3000 i nosaltres que acabàvem d'entrar i cobràvem 4000.

M - Hi havia diferències de preu, és clar això...

S - No era just, no sé com dir-li, la cosa era mal presentada i llavors això va crear molt malestar dintre l'ensenyament, a llavors no ens van donar les places ja definitives, es van donar places professionals. Jo crec que va ser per poder atenuar una miqueta aquesta cosa, m'entén?

M - I a on us varen fer anar, doncs?

S - I llavors ens varen fer anar on hi havia places lliures. Jo vaig anar a Vilafranca del Penedès, després vaig anar a Vic. Sempre érem propietaris provisionals, és això.

M- Per tant el 34 aneu a l'escola i comenceu a treballar amb altres companys, a Vilafranca del Penedès, a Vic. Quina metodologia fèieu servir a classe?

S - A jo o ells?

M - No la vostra, la vostra

S - Jo clar influenciada per les idees de la Generalitat, que no ja dubte que eren idees avançades, i dins dels obstacles amb els quals em trobava, perquè vostè sap que en aquells moments ..., em recordo que a Vic, no va ser a Vic, és un poble vora Vic, em sembla que jo tenia vora 80 alumnes. Donguis compte quin treball!

M - És clar tota sola amb 80 alumnes!

S - Una cosa terrible!

M -De totes les edats?

S - De totes les edats. Escola única, vamus! I després a Vilafranca en tenia 6. De manera que jo no podia de cap manera aplicar allí d'una manera plena i neta lo que jo portava a dins, sinó que em tenia ... les circumstàncies són les que em portaven, és lògic. Quan pensa vostè que avui tenen 30 alumnes i 28 i 30 i menys.

M -I en canvi jo , a la universitat, en tinc 80, ja em dirà com m'ho haig de fer-ho. És allò que nosaltres a classe expliquem lo que no s'ha de fer, més ben dit, no fem el que expliquem, perquè els hi fiquem que n'han de tenir 15, que n'han de tenir 20, que ha de ser un contacte directe i jo explico això amb 80, tots quietes, i ja em dirà!

S - Veu, de manera que encara les contradiccions de la vida, és veritat, pués doncs això ja li dic, va se l'obstacle principal, lluitat amb tants infants a la vegada, que m'impedien ja de practicar certs conceptes, coses. L'essencial era mantenir l'ordre pel treball, i aquí estava el problema, m'entén? ordre per fer el treball. L'interès del nen, que el nen se sentís feliç i encantat, perquè el nen s'ha de moure, però si té un treball que li agrada el nen està ... l'ordre és pel treball, és així com vaig jo.

M - En català les classes?

S - Sí en català

M - I amb els companys que va trobar a l'escola, a Vic o així per exemple, el fet que vostè vingués de la Generalitat, o així ...

S - Jo vaig tenir molta sort, perquè a Vic vam ser sis o set tots de la Generalitat que vam anar allà i estàvem a la mateixa pensió, respiràvem el mateix aire i desitjàvem les mateixes coses. Va ser un grup de mestres molt jove.

M - Això ajuda molt

S - Això ajuda molt. I a Vilafranca també teníem mestres ... jo li parlo amb el d'això d'un tal Ramon Costa que va fer un treball, és un noi molt intel·ligent, va estar un gran amic meu, aquell va ser un gran amic meu. Vam fer treballs junts, enquestes ... i estava a Vilafranca i ell ja practicava el mètode Freinet, que jo li parlava, ja en aquell temps ja sortien els seus butlletins mensuals de les criatures i tot això, i després la seva dona que es deia Piera.

M - Dolors, la Dolors Piera, de Santiago de Xile? Me va escriure. Jo no ho sabia i he rebut una carta de Santiago de Xile

S - Va treballar molt. Políticament també

M - Sí, sí ja m'ho deia. Em penso que va ser la secretària de les dones...

S - D'en Colomer

M - Això ja no ho sé, però em va dir que havia sigut la secretària de les dones comunistes, potser ... ara ho dic de memòria

S - No jo volia dir, sé que va ser de la Unió de les dones de Catalunya

M - Això exacte

S - I em sembla que va ser secretària general. I després va ser, això és el que li deia, de l'ajuntament de Barcelona. Sap que ja una secció de cultura, hi havia un tal Colomer, i ella era la secretària. Era pràcticament qui controlava les escoles de Barcelona durant la guerra era ella, una noia de molt valor.

M - Exacte. A veure parlem una mica de la Guerra. Quan esclata la guerra on aneu, a Vic?

S - Em sembla que a Vic

M - Molt bé, políticament on estàveu?

S - Enlloc

M - Enlloc, però diguéssim ...

S - Perquè políticament jo ja tenia una formació, però, ... de molt jove en general una posició podríem dir, però no m'havia afiliat a cap partit.

M - Sí de partit no n'ereu, però de pensament?

S - De pensament sí. Jo tenia aquest company vostre que ell era ... Un xicot molt preparat, i com que érem molt amics, no hi ha dir-ho, que m'influenciava, m'influenciava moltíssim. Doncs llavors ve la guerra i com va passar el desastre, com que vostè ja sap de que van cremar convents, escoles i tot; no escoles no, convents ... però convents que eren escoles, perquè l'ensenyament privat a Barcelona sempre ha sigut molt nombrós. Pues ens vam trobar amb milers de criatures al carrer sense cap element, i la Generalitat va fer un esforç ... Jo a vegades em meravello que pensa que tinguéssim ja professors de música a cada escola quan avui encara no se'l va. M'entén?

M - Sí, sí. Valguem Déu si l'entenc!

S - Bueno, doncs això, jo quan penso que es van rajar escoles, que les van construir amb una rapidesa tremenda, que teníem professors de tot, d'art, de dibuix, de pintura, de treballs manuals. En aquell temps com s'explica la preocupació que la guerra crea en un govern; i tot això des del mes d'octubre funcionava. Les criatures tenien una escola a Barcelona.

M- A partir del CENU?

S - Sí, això mateix. Llavors a mi em nombren directora d'un grup escolar.

M- De quin era?

S - D'un grup escolar que es troba avui, avui no hi és ja, perquè avui torna a ser una església. És a Calàbria-Consell de Cent. Es deia la Milagrosa. Estava deserta, no hi havia res, perquè vostè ja sap el que va passar, i llavors vam construir tres o quatre pavellons i vam arribar a tenir 300 alumnes. I allí sí que vaig poder fer un altre treball, m'entén? Perquè la Generalitat em va dir: vostè no té classes, vostè no pot tenir classes, vostè ha de posar en marxa una cosa que està a zero. Inclòs em van posar una secretària.

M - Per tant, directora sense fer classes amb una secretària per a crear una escola.

S - I, per dir-li que allò que vam començar ... clar, jo allí em vaig trobar amb mestres no de la Generalitat, amb una formació clàssica, era difícil de poder entrar en el camí que jo volia ... però vam, hi havia sempre persones de bona voluntat que s'hi prestaven. I vaig agafar una nova secretària que treballava amb un entusiasme extraordinari, per dir-li que allò que li deia del mètode ... jo llavors estava enamorada del mètode Freinet, del mètode Decroly, que té els seus inconvenients, però que jo he tingut molta sort i m'agradava molt la part aquesta que podríem dir de formació d'autocontrol, m'entén? d'educació de moviments, d'educació d'expressió, d'una sèrie de coses. M'agradava molt introduir una pauta de calma, en aquell moment era molt interessant poder crear a l'escola un ambient de calma.

M - Això el Montessori?

S - Sí, i llavors jo els reunia cada setmana, o de vegades dues vegades, que no volien perquè deien que els feia treballar massa, que s'ha cregut aquesta! Aquella vegada jo tenia 25 o 26 anys, era un crio i deien que s'ha cregut fer-nos treballar d'aquesta manera!

Bueno, jo ho feia per anar-los introduint a lo que jo volia que fos i per això ho tenien que començar per comprendre. Jo vaig tenir col·laboradores bastant bones i vaig arribar a això, no tenia problemes disciplinaris, poder lograr que una escola en plena guerra, quan hi ha un ambient al carrer tan desastrós, perquè aquesta és la veritat, poder lograr disciplina dins d'una classe, autodisciplina imposada, disciplina per convicció. Montessori, no Montessori, sap, però vam arribar a no tenir el problema de la disciplina, que és una cosa enorme.

M - El fet de la guerra amb els mestres, devia, en el claustre de professors de l'escola es devia notar, no perquè l'amabilitat dels mestres, dels homes sobretot, o de gent que anava al front, o que devien ser cridats o així; incidia a la vida de l'escola o no?

S - Sí, incidia bastant i li diré que com ja es van tenir que nomenar mestres de tota classe perquè no n'hi havia prou, jo sabia pertinentment, per exemple, que dins de la meua escola hi havia una monja, i que hi havia un xicot que després va ser capellà o volia ser capellà, però mai em vàrem parlar. M'apreciava, em considerava, però a mi el que m'interessava era que fessin el seu deure i que seguissin la pauta general de l'escola. però això va existir, jo sabia perfectament que aquesta senyora havia sortit d'un convent i aquest senyor.

M - I, em deixeu fer una pregunta, a veure: a tot el sector de Lleida ha trobat els mestres i les mestres molt engrescats amb el mètode Freinet, hi devia haver-hi l'Hermini Almendros i gent d'aquesta que els varen engrescar molt amb el mètode Freinet. En canvi, he sentit poca gent que durant la guerra parlés del mètode Montessori. Jo he vist des de fora, perquè els conec poc i no els he experimentat, jo no he sigut mestre mai, no els he experimentat, a mi em dóna la sensació que el mètode Freinet promociona molt més o inculca molt més aspectes de tipus social més que no pas el de Montessori, que el de la Montessori insistís més en aspectes més personals?

S - Sí

M - És la meua impressió de fora, però no sé.

S - Sí, és això, però clar, té l'avantatge de que dóna hàbits i aquests hàbits tenen una repercussió en la conducta a l'escola, però a part la qüestió se sap, és un gran element, per a mi, de calma, d'ordre, de tranquil·litat, sense cap coacció, és això, i també és molt interessant això.

M - I el mètode Montessori, vos que l'heu experimentat, amb la mainada petita, va molt bé; e amb els més grans?

S - Home, amb els més grans, si nosaltres pensem que han de venir formats des dels primers graus el problema ja no és gaire greu, m'entén?

Perquè per a mi, l'important del mètode Montessori és els nens quan entren a l'escola, donar-los els primers hàbits, les primeres maneres de comportar-se, les primeres maneres de reaccionar. Que estimin la calma que estimin el silenci, que estimin el treball, reposar, tot això, cal, si tu logres tot això als primers graus, després això va seguint, és així. Ara, el mètode Decroly és un altre problema. Jo no sé si vostè comparteix o no comparteix això, perquè més tard, jo a París ja li dic a l'enquesta, vaig donar classes d'espanyol durant deu anys, a col·laboradors de la "Casa del treball" que tenien que desplaçar-se cap aquí, cap allà, i se'm va ocórrer la idea: però si això és el mètode que en diuen audiovisual, però si això és l'aplicació del mètode Freinet, és una aplicació, és una aplicació perquè es comença el primer dia a parlar una mica, es parla poc, limitadíssim, però es parla ja, és a dir que el primer dia ... Com està? Bon dia, Seguis per favor i ja resulta que han parlat, però no ha començat a dir: la cadira, la porta ... perquè això és com un cotxe, això són peces soltes, així no es pot parlar una llengua. Això jo després ho vaig estudiar profundament a París, perquè vaig anar a totes les escoles d'audiovisuals, no a totes perquè n'hi havien moltes, llavors començava, eh! li parlo de 30 o 35 anys, però llavors volia ser avantguardista, i vaig dir sí,

sí, i vaig lograr coses extraordinàries. M'escriu en Giner, per Nadal, i m'escriu en un espanyol correctíssim, sense faltes, perquè és clar, ha adquirit ja globalment la cosa. És a dir, que l'abstracte ara res de social i tot això, això és una cosa a part, ara parlem del metodològic, purament de metodologia. Però l'abstracte no diu res, és un concret que diu, si jo veig un senyor, una cosa, que em diu "mama". Això és "mama", per a mi sempre és "mama", però si comença m-a-m-a No s'ha aplicat gaire, però jo el vaig aplicar, i nosaltres fixis teníem aquesta secretària i vam fer més de 60 capses de material, perquè pel mètode aquest es necessita una quantitat de material enorme: les imatges i els noms. Doncs pensi vostè ... ara se me'n va la idea del que volia dir perdoni ...

M - Estàvem parlant de Decroly

S - Sí, de Decroly, però volia dir que vaig lograr, sí, això volia dir. Hi ha un defecte aquí, els nens lents, les criatures que de memòria, de retentiva difícil, potser no és massa, massa apropiat, perquè clar, és una adquisició que costa. Però al nen normal li durarà vida. De manera que tinc un nebot meu que em deia un dia: "Tia, jo no sé perquè llegeixo tanta lectura ràpida, sap, com Kennedy. Jo llegeixo un llibre en una nit, tia, i per què jo no veig lletres, veig noms?"

I tu saps per què és això? No, diu. Doncs primer perquè has après a llegir pel mètode Decroly, i és real, però això, ja li diu, no parlem ara de l'aspecte ni social ni educatiu. Metodologia.

M - Per tant, els anys de la guerra els passeu a aquesta escola, que és on ara hi ha la parròquia de la Milagrosa, a Barcelona. El fet de la guerra ja em dèieu que en el claustre de professors sabeu segur que hi havia una monja i un noi o seminarista o capellà. Com l'aneu fent l'escola durant tres anys? Des del punt de vista social, el fet que hi hagi una guerra, que siguem en una República, com incideix en la mainada? ja m'heu explicat una cosa que era molt positiva, que era de dir jo els hi vull donar calma, perquè puguin treballar en un moment que hi ha violència a fora.

S - Exactament. I la violència a fora, a vegades entrava a dins. Com per exemple, anaven un dia i deien: aquest té un tio capellà. Llavors agafava el nen i vien aquí. Jo els rebia molt a la direcció, tenia molts contactes amb els nens, sap? i els deia, un capellà és un home, és un home com tu, com un altre. Oh però els maten! Això que els maten és una cosa injusta, és una cosa que no ha de ser. I jo vaig aclarir i posar punt, perquè hi havien sempre moments d'explosió. No ho dubti que hi havia, tenia cada dia bombardejos. I això crea un ambient d'indignació terrible. L'escola va ser bombardejada tres vegades. Una de les vegades ens van destruir un pavelló completament. I una altra a un nen que estava assegut a la porta, el cervell li va volar pels aires. I aquestes coses ... m'entén? En un ambient així, difícilment ... és capital restablir la calma. Però llavors miri, nosaltres què fèiem. Donàvem molta iniciativa als nens, i els fèiem molt. Miri, per exemple, vàrem fer obres de teatre i coses així ... però sempre socialment. D'aquesta manera, sap? per exemple, d'animals, del camp, del bosc, que primer es barallaven i després deien que el millor era entendre's, però fets per ells. Ells feien l'obra i la representaven. Veu, és una manera directa d'incidir en l'entesa, en la cordialitat, en el respecte.

M - I, des de la Generalitat, teníeu ajuts a l'escola?

S - Ajuts, ja li dic, ajuts. Primera, tot el material nou, i un professorat abundadíssim, ja li dic, un professorat que encara avui no té l'escola. Per exemple, una mestra de música, i a la qual per exemple nosaltres agafàvem "la niña de los Nibelungos" o una cosa així, sap, de llegendes i així, i nosaltres els hi posàvem música, els reuníem tots, tots en una gran sala i llavors, ... és la manera que sap donar més llum de tipus, podríem dir quasi mèdic.

M - Sí, sí profilàctic.

S - Profilàctic, és a dir, buscàvem tots aquests elements , a i em preocupaven enormement. Primer per restablir la calma i per aïllar l'exterior de l'interior.

M - L'escola, els nens. Nens i nenes? Quina edat tenien?

S - Totes les edats, perquè era una escola, ja li dic, em sembla que tenia uns 7 o 8 graus.

M - I per tant, què anaven? Des de 5/6 anys fins als 14?

S - Sí, fins als 14

M - I de mestres, quants eren?

S - Oh! uns 20!

M - I vos com a Directora els devíeu coordinar a tots

S - Coordinar a tots, jo seguia el treball de tots i més o menys, el que li deia, perquè reunions que jo feia molt sovint, a les reunions procurava anar tocant els punts febles. És difícil, sap, perquè no sempre et fas simpàtic.

M - I mantenien contacte amb altres escoles? o sigui , els directors de les escoles, us reuníeu?

S - Sí, sí, teníem contactes. i els nens també tenien molt de contacte amb nens d'altres escoles. Això també era molt important, s'havien creat uns comitès d'acció que l'un organitzava una festa, que l'altre organitzava ... i invitaven els nens de les altres escoles; que organitzaven partits de futbol ... sap, donar-los iniciativa i activitat, perquè, com dirigir, això és un tractat, com dirigir una escola en temps de guerra, és tot diferent d'una escola normal. Jo després he tingut una escola aquí, ha estat completament diferent.

M - Acaba la guerra i què passa?

S - Acaba la guerra i com que jo era una persona bastant coneguda i això és fatal

M - Clar, la directora d'una escola, era un càrrec públic, de la Generalitat

S - Exactament, després jo em vaig, em vaig posar al sindicat també. En un congrés que hi va haver-hi, sindical, doncs vaig entrar a formar part del Comitè Sindical de Barcelona.

M - I de quin era?

S - De la FT: Federació Catalana de Treballadors de l'Ensenyament. La FT era la Federació Espanyola , però nosaltres érem la Federació Catalana. I em van donar un secretariat molt maco, que és el secretariat d' Ajut al Front, i això va ser també el que molt em va fer conèixer, perquè naturalment, jo tenia contacte amb tots els que dèiem milicians de la cultura.

M - Que n'hi havien molts de mestres!

S - Que si n'hi havia molts, vostè ja ho sap, i que estaven fent un treball magnífic, perquè ¿Quants analfabets veran arribar d'Espanya a la trinxera, i se'n van tornar de la guerra sabent escriure als seus pares o a les seves novies? Això era una cosa magnífica.

M - I per tant, vos què cuidàveu des del secretariat de Barcelona?

S - Jo des del Sindicat de Barcelona tenia contacte amb tots aquests milicians de la cultura, no amb tots, que em demanaven el que necessitaven.

M - I què necessitaven?

S - Demanaven llibres, demanaven llapis, em demanaven material, tot el que necessita un mestre per ensenyar, però sobretot llibres.

M - Les biblioteques del front, us en cuidàveu vosaltres? perquè jo he llegit que des de la Generalitat es va fer un servei que se'n deia " Biblioteques al Front", que no sé si va durar molt o poc, perquè em penso que ja devia ser molt tard. Però ho he llegit i no en sé res.

S - Jo no he tingut contacte amb aquestes biblioteques. Nosaltres érem directament el Sindicat amb els mestres també milicians de la cultura. Venien a Barcelona, treien la seva nota: necessitem això, necessitem allò. Perquè no solament ensenyaven a llegir i a saber matemàtiques, o jo voldria una mica d'història; també li donàvem cursos de lo que demanaven.

M - I quins llibres enviaveu?

S - Llibres d'aquella època de ... els mateixos els demanaven, comprèn? En general era a voluntat del maliciant de la cultura. Perquè hi havia milicians molt bons i gent molt ...

M - Jo almenys he trobat mestres que m'ho deien. Quan esclata la Revolució jo deixo l'escola i m'apunto al front, però de miliciant, no a disparar trets, sinó de milicians de la cultura. Per tant, vos éreu una persona coneguda, directora d'entrada al Sindicat, i què feu quan s'acaba la guerra?

S - I fem això. Llavors quan s'acaba la guerra jo pues reflexiono i dic, perquè clar, a més una altra cosa abans de marxar hi havia mestres que, mestres bastants, que eren partidaris de Franco. Això no ho neguem. I llavors em van dir últimament si jo volia anar als grups escolars, això ja als temps que anaven les escoles malament i es veia la cosa malament.

M - L'any 38?

S - Sí s'aixecava la moral, si volia anar a fer com petites conferències als grups escolars, parlant del que representava la victòria de la República, per a l'ensenyament, i la derrota, les dues coses, clar. Pues, jo ho veia que molts mestres em miraven volguent dir Ai! Ai! la que t'espera!

Sap? Això és evident, però altres que no, que em comprenien que em seguien i per fi els hi vaig dir coses, què els hi vaig dir: vosaltres amb la victòria del franquisme no guanyareu res, perquè sereu mal pagats que no podreu ni viure. I així va ser, són coses que se'n devien en recordar més tard. I no sereu considerats, perquè no li interessa al franquisme, en absolut, i a l'escola nacional. I és l'home de l'escola privada, això és la realitat. Aquestes coses que són realitats però que et comprometen. No sé si avui faria igual, quan ets jove és tan bonic perquè el perill, el perill no...

M - Però aquest discurs que dèieu ara, a mi m'agradaria sentir-lo ara també, i amb el govern de la Generalitat ara a veure si realment a la Generalitat li interessa l'escola pública o li interessa l'escola privada. És un discurs que continua siguent vigent al cap de 50 anys.

S - Tens raó potser, potser tens raó. Aquests elements doncs, vaig reflexionar, i inclòs vaig anar a la Conselleria de Cultura de la Generalitat, que era amb la qual jo tenia relació, i amb la conversació jo vaig dir... Hi havia llavors de directora general ... Bueno, és igual. I li vaig dir: vostè què pensa, que jo puc quedar-me aquí a Catalunya, o que jo he de marxar? Des de luego, jo crec que vostè ha de marxar, que vostè aquí, el mínim que li pot passar és la presó, això és el mínim, però li pot passar molt més. I llavors jo vaig decidir que no em quedo aquí, i vam trobar 20 mestres que van venir a peu fins a Mataró.

M - 20 mestres de Barcelona?

S- I un que era gironí, Torroja, l'ha sentit nombrar? També era un pedagog, un home que ha escrit llibres i tot això. Ell era el director de l'Annexa on anaven a fer pràctiques, i que estava dins del bloc de la Normal, amb les mateixes directrius, amb les mateixes maneres de pensar.

M- Per tant, que són 20 mestres barcelonins marxeu a peu cap a Mataró, cap a la frontera?

S- Cap a Mataró.

M- Bueno, cap a la frontera

S- Però com que no teníem mitjans ni cotxes, el mestre sempre ha sigut pobre, vam tenir que anar a peu, fixis vostè fins a Mataró

M- I us en recordeu d'alguns noms d'aquests companys que éreu? Perquè tots aquests 20 devien passar la frontera, per tant cap a l'exili. En Torroja ...

S- No, en Torroja no va voler venir, però el van posar a la presó. Però hi ha en Busoms.

M- Aquest tampoc el tinc jo!

S- Paquita Riera , Cloet

M- Era un home?

S- És un home, sí, sí. No em recordo com es deia.

M- I en Busoms també era un home?

S- Sí, sí. Després hi havia un altre, sí, ara aquest no em recordo, si hagués pensat això ho hagués pensat abans, perquè ara els noms em desapareixen.

M- Aquests eren mestres d'escoles de Barcelona?

S- Aquests eren mestres i directors. La Paquita Riera era inspectora.

M- Molt bé sou a Mataró.

S- Som a Mataró i volem reposar perquè estem molt cansats, i dormim a terra. I després agafem un camió militar que se li havia escapat oli, aprofitem aquell moment, pum, saltem al camió, i ens n'anem cap a Girona. Però van fer aquests ... I a Girona, i després d'allí a Figueres. Figueres, uns bombardejos espantosos. A la gent els deixaven aplanats. I llavors quan es d'on el ... hi havia un senyor, que vostè no sé si ha sentit nombrar, perquè també ha sigut directora general d'evacuació i directora de la Normal de Lleida.

M- La Pepita Huríz?

S- La Pepita Huríz, això mateix. I era ella ... ella era la president del Sindicat de la FT, i un tal Abelardo Fàbregas, secretari general de la FT, i ella era presidenta, però a la vegada era directora general d'evacuació.

M- I amb ells us trobeu a Figueres?

S- Amb ells ens trobem a Figueres i llavors ella, quan ens diu podeu marxar i ens prepara uns vehicles i vam passar cap allà.

M- Per la Jonquera? Per tant, sortiu per la Jonquera i quan sortiu, sortiu homes i dones?

S- Sí, però després els homes se separen, sí. I només deixen. Vam anar un grup que hi havia: dones, nens i invàlids i vells. Llavors anàvem al refugi, perquè els homes anaven als camps de concentració, que estaven molt pitjor.

M- I en canvi, vos no aneu a cap camp de concentració?

S- No, em posen en un refugi.

M- On era?

S- A Lourdes.

M- Aneu de dret cap a Lourdes?

S- De dret no, Primer anem a un puesto que es deia Baegneres de Bigorre que és bastant a prop. I allí pues hem de dormir a terra, en palla, sobre la palla en una fàbrica desafectada, etc. I al cap de 10-12 dies ens porten a Lourdes, i allí ja entrem en un local tancat que es diu museu de l'art, de les arts religioses, i allí ja tenim llit, i ens donen el llit. Ens comencen a alimentar com Déu mana.

M- I tot això sense cap contacte amb l'altra gent que havia marxat?

S- Allí ja anem una colla també, que no som els mateixos que vam sortir de Barcelona, perquè és que a Figueres hi havia un local d'on sortien colònies de nens. Vostè sap que van haver-hi moltes colònies de nens amb els mestres respectius que se'n varen anar a diferents països? Anglaterra, Bèlgica, Rússia ... I d'aquell local, allí es va instal·lar el Sindicat i allí ens van posar a tots nosaltres. Però allí després hi va haver una repartició de gent que se'n varen anar, i ens vam trobar llavors bastants, un tal Pons ...

M- Mestre?

S- Sí, mestre de la província de Girona ... de Tarragona! No recordo el nom, Pons ...
Que, com que havia perdut una cama, pues també el van posar amb la banda dels invàlids i llavors tot lo demás eren dones.

M- mestres?

S- Golobardes, però Golobardes ja tenia més de 60 anys.

M- El senyor Golobardes?

S- El senyor Golobardes, una persona extraordinària

M- Ell era mestre també?

S- Mestre i director, em sembla, d'un grup escolar d'aquí, de Can Tunis, de Barcelona

M- M'ho va dir la seva neboda, el que jo no recordo, ara, al dir-me això

S- No serà el pare de la senyora Golobardes?

M- Potser sí, podria ser clar.

S- Ara, que va estudiar a la Normal de la Generalitat. Aquest senyor Golobardes va ser professor a Blanes, de l'Institut de Blanes.

M- Molt bé, Sou a Lourdes, i a Lourdes què?

S- A Lourdes estem, jo hi estic 5 mesos, som l'any 39, i pues miri, patint una certa prevenció de part de la població perquè no cal dir-ho, que Lourdes és un país ... és un lloc internacional en primer lloc, hi ha de tot, però la gent viu de l'església, la gent viu ... ja ho sap. I nosaltres érem els assassins de capellans, de monges i "crema-conventos" i tot això. Però hi ha una població, malgrat tot, que ens aprecia i ens estima, a Lourdes, i allí es troba gent que amb l'amistat amb la qual l'he tingut fins a la mort. Perquè em sembla que li dic a la seva enquesta, una mestra de Lourdes, ella de seguida que va saber que havien arribat els refugiats va anar a buscar, hi havia dos grups de refugiats, i es va pensar aquella senyora, si jo coneixia francès una mica balbucejava, però començava. I llavors diu: Vous de connaissez pas le membre de l'enseignement? i llavors jo dic: Moi-même! oh!, que estic contenta, que estic contenta. I llavors diu, vostè ara em farà establir contacte amb tots els altres, i a més estem disposats a ajudar a tot el refugi, no solament els mestres, a tot el refugi. Aquest senyor ell era Cjeminot, sap, com en diuen? , de ferrocarrils, i ella mestra. Pues tenien que comprar un cotxe aquell any, ja tenien els diners arreplegats per comprar un cotxe, no el van comprar. Tot, tot ho van invertir pel refugi, i nosaltres fèiem una llista cada setmana, perquè clar, hi havia criatures, i a un se li trencaven les ulleres, l'altre s'havia trencat el peu, l'altre una altra cosa, sap? I cada dia hi havia unes llistes interminables de coses, i ells ho pagaven tot.

M- Hi era un ajut de tipus privat per tant?

S- Privat, privat.

M- No era ni dels sindicats, ni del govern francès, ni de res.

S- No, hi havia un senyor que va venir d'un poble de per allà que era mestre d'un sindicat francès i aquell sí que va venir i ens va ajudar també

M- I d'allà Lourdes, després d'aquests mesos què feu?

S- Allà Lourdes, aquí ve el drama. Jo, per moltes persones que un dia rentant al riu, vostè coneix Lourdes? El Regarde, el riu aquell que passa, vaig estar molt malalta una temporada sola allí, allò que passa. Quan em vaig trobar bé vaig anar a rentar la roba al riu i mentre rentava roba, ve una senyora que pregunta i em diu: No ets de Lleida tu? Dic sí. Diu que hi ha una senyora que pregunta per algú de Lleida. Bé, llavors jo, Lleida és molt gran i jo venia de la província, i matant-se allí jo li dic de quin poble és vostè? Dic de Sort. Diu: fill meu, jo tinc un fill a Sort que és pintor. Bueno, aquelles coses de la vida que semblen ... és veritat perquè va ser la meva salvació. Diu, bueno, jo sóc pobreta, perquè sap en aquell temps la part alta de Lleida que sempre va ser una part pobre, quan arribaven èpoques se n'anaven a França a treballar uns quants mesos, la vendímia i tot això. Pues ella havia vingut de Sort amb tres o quatre criatures passant misèries, però diu: mira, jo no sóc rica, però ara mengem i tu tindràs cada tarda cafè amb llet amb confitura i tot, perquè vull que t'alimentis.

M- I, aquesta era una lleidatana que vivia a França?

S- Vivia a França, bueno, i jo vaig començar a anar a casa seva perquè era un consol, ens donaven dos hores cada dia per sortir, dos hores i després "a dentro". Ella un dia parlant jo li dic: jo tenia una tia aquí a Lourdes, quan vaig acabar el batxillerat el meu pare em va pagar un viatge a Lourdes i m'havia estat 8 o 10 dies a casa seva, però ja deu tenir més de 80 anys, era pobre i amb la guerra vam interrompre la correspondència, i ara no sé, jo no sé si és viva o morta. I diu: com es deia? i dic : es deia així. Oh! diu la Rosaura, tenia una botiga, i tots els pobres que arribaven, tots els desgraciats espanyols els deia: agafeu tot el que vulgueu, davantals per les criatures, sabates, mitjons, tot. M'ho pagueu quan pugueu, cada setmana o cada quan el vostre marit cobri m'ho pagareu una petita quantitat. Era una dona bona, d'acord, que va ajudar als refugiats diu: Si no s'ha mort aquest any encara viu. I era una cosina germana del meu pare fixis vostè. Dic i l'adreça? Diu: ja la tindrem, el tinent alcalde és el ... el que tenia bastants quartets. I va hi agafo l'adreça i li escric una carta, però no demanant-li res. Dic, no vull que vostè s'equivoqui, jo no he entrat aquí per por de les bombes, jo he entrat aquí perquè sóc republicana i perquè penso que ... li explico la meva posició política i per tant jo em faig responsable de la posició que he pres, però vostès no els he de comprometre en res, perquè vostès poden pensar el que vulguin, i un altre que el nostre parentesc continuï. Però el cap de dos dies ja la tenia allí, i llavors el comissari no em va deixar sortir. Des de luego em va dir que jo estava sotmesa als francesos i que jo no podia sortir del refugi i que no podia sortir del refugi i tot això. Llavors ella va dir: jo aniré a veure el prefecte i m'arreglaré ; perquè el comissari era feixista, però feixista, sap? Miri si va ser gros el que va passar a Lourdes. Llavors la meva tia, jo vaig tenir la sort immensa que em va reclamar i jo vaig anar amb ells. I al cap de tres dies exactament, el comissari va allí al refugi i dóna ordres de que es prepararessin que els anaven a portar a Espanya, sí, sí, sí, tal com li dic. Vull dir que m'han salvat la vida 2 o 3 cops. I al cap de tres dies sap que van fer molts? Van fugir escampats, per aquí per allà, no ho vulgui saber. Aquesta, aquesta que li deia, no li he donat aquest nom, es diu Maria Florensa, que és la dona, és lleidatana, és la dona del Vilalta que va morir a Narbona, és l'esposa de Vilalta que va morir a Narbona. I llavor s...

M- La Maria Florensa estava a Lourdes també?

S- A Lourdes amb mi, que érem una colla, una colleta i llavors doncs, aquesta per exemple la va arregar la mestra de Lourdes, aquesta que li dic tan bona, i la va col·locar bé, de criada a casa de la seva mare per amagar-la, perquè sinó també se l'haurien emportada. Però molts els van agafar al llit, i els van despullar, per no moure'ls i despullats i tot els van posar al camió i els van tirar la roba. I van entrar a Espanya i ningú sap que s'ha fet d'ells, Això a Lourdes i que era un comissari, que bé, un col·laboracionista que era franquista.

M- Vos teniu la sort de quedeu-vos amb la vostra tia a Lourdes?

S- Sí em va agafar. La tia allí hi estarem bastant temps. El meu marit estava en un camp de concentració.

M- El vostre marit era mestre?

S- No, era funcionari de la Generalitat, i al matí, quan ell va sortir del camp, per això la guerra ja estava declarada, la segona Guerra Mundial. I llavors quan van necessitar mà d'obra, el francesos van tirar dels camps de concentració, mentre no van necessitar mà d'obra van estar allí conduïts, menjant dues patates cada dia, perquè això va ser terrible. Això és inimaginable que un poble com França, amb el seu lema d'igualtat i fraternitat i tot això, tractés la gent als camps d'aquella manera.

M- Aquesta és una de les coses que es queixa molta gent. Diuen, guaita, el govern francès ens va maltractar. Al poble francès hi va haver de tot, però al govern francès, sobretot els homes que veren anar als camps de concentració i així, allí vigilats pels senegalesos, però molt i molt maltractats.

S- I a molts els hi sap molt de greu que els hi diguis, perquè jo tenia amigues franceses, molt amigues sap, però m'ho he fet venir bé per dir-lis, jo dic, els molestarà, els sabrà greu, però jo dic, és necessari que cadascú prengui consciència d'aquestes coses; i els francesos són una miqueta creguts d'aquestes coses.

M- Molt!

S- Són un país, és el millor del món! Però això jo els hi volgut dir. M'entén senyor Marquès, i els ha impressionat molt, no hi ha res contra vostès, s'han de colar francesos, s'han de trobar responsables del què va passar. Els donaven dos trossos de patata així, però res per a dinar.

M- De Lourdes què feu?

S- De Lourdes, llavors ve la Guerra Mundial, i el meu marit el demanen perquè anés a treballar de peó, de peó caminer.

M- A quin camp de concentració havia anat el vostre marit?

S- A Bram. I llavors doncs vam sortir, i allí comencen les misèries, jo ja li vaig dir a la meva tia no pot ser, m'entén? Jo tenia que sortir i estar al costat d'ella hi havia unes visicuts que se'ns paraven, clar, perquè eren molt grans, bueno, jo vaig anar-hi llavors. Amb ell ens vam reunir en un poble que es diu Chatelaou a Allendre, al departament d'Allendre. I ell treballava en una empresa, ja li dic però de peó. I van venir els alemanys i van començar els bombardejos, i van destruir el camp on ells treballaven i ens van portar a Angulema que és molt més avall. Allí feien pólvora, i com que la pólvora necessita arena, pues allí ens van posar en una empresa que feia extracció d'arena, també d'empènyer vagonetes i tot això. I allí ve el drama, perquè els alemanys van avançant, van avançant i arriben a Angulema, i llavors jo ja trenco amb la meva tia, perquè la meva tia, perquè la meva tia pobre va quedar a la zona lliure, i nosaltres a la zona ... jo ja no podia tenir

cap ajut ni podia tenir res. I llavors els alemanys pues nosaltres allí també estem un grup d'espanyols que estaven a l'empresa i hi havia castellans, hi havia catalans, hi havia de tot. I llavors resulta que, quan Petain fa la declaració d'Amnístic, llavors ja ens quedem sense feina. Ens diuen, bueno, això es plega perquè no es fa més pólvora, ens paguen la setmanada i "ahí te quedas", sap? abandonats, sense diners, sense res. Els alemanys van agafar un camp que hi havia allí i van dir que vinguin tots els espanyols que els donarem de menjar. I llavors ens van dir si voleu menjar us en donaran les alemanyes que estan repartint allà. El meu marit tenia una visió bastant clara de les coses i diu: escolteu amics, els alemanys han estat bombardejant-nos i fent-nos perdre la guerra, són la causa de la nostra reina, i vosaltres avui per un tros de pa us aneu allà a humiliar que us donin això? Pues us sortirà car. I ells, jo fes lo que vulguis, però nosaltres, em va dir a mi, quants diners tens? ho comptem i vam dir, en tenim per tres mesos de resistència, perquè només menjàvem un quilo de patates per dia, l'oli necessari, pa i un litres de llet. Aquests quatre elements ens permetien de viure tres mesos i així ho vam fer.

Què va passar? un bon dia ve un gendarme amb un llista i comença a dir a cridar eh! els espanyols! però a nosaltres no ens crida, és clar, nosaltres no ens ha controlat ningú, nosaltres hem menjat patates i pa, però ells han menjat de tot, perquè els donaven coses amb carn i tot això. Els donen la llista, i llavors jo li dic al gendarme, escolti però nosaltres no ens crida, i ell encara em va fer així amb el peu fort, i encara va ser correcte, i em diu, no és per res de bo, deixa-ho córrer, ignori. I llavors l'endemà el meu marit ens va acompanyar a un [?] que hi havia criatures que les portaven a coll, i maletes i tot això ens ho va portar en un carro, però ell estava comprès, i va arribar a l'estació i ja va veure els alemanys amb metralladores que ja estaven rodejant el tren, allí, pues ja està, és la deportació, se'ls van emportar i ja està, aquell any a Mathausen que és el camp aquell on va anar, que és horrorós, i allí van morir quasi tots, només van quedar dos de vius, d'una expedició de 2000.

M- I vos us vàreu quedar a Angulema?

S- I nosaltres dos sols allí i sense saber on anar, perquè hasta ens treien de casa sap? una barraca, era una barraca allò

M- I sense treball?

S- Sense treball, i llavors hi havia un director de l'empresa que era socialista, sempre han estat socialistes a França, i més o menys socialistes no eren partidaris de Franco, això sí. I es va atansar allà: "Senyora Borràs, què pensen fer vostès ara?" això és lo que nosaltres ens plantejem, què pensem fer, diu, pues jo li donaré un consell, vagi a casa de la propietària de casa -la propietària tenia una propietat maca allí- i era la que feia l'explotació d'arena, però durant la guerra ho havia passat als militars, però els militars al venir l'amnístic ja ha havia aixecat la requisició, i llavors ells tornava a ser la mestressa, diu, vagi amb aquesta senyora allí, parli vostè de la seva situació, i digui-li que els hi dongui un temps perquè vostès puguin ser allotjats i buscar feina. Jo tremolava, sap, perquè deia, una dona rica i una refugiada espanyola, és que ens tenien, és que era horrorós, no l'enganyo, portàvem la [?], una cosa tremenda. Però dic, a vegades jo dic quina sort! em recordo ara que Angulema és un puesto molt bonic, ho coneix? I el meu cor em feia així, arribo allí i la sort que vaig parlar amb moltes persones i això em va salvar, hi vaig parlar relativament, fluidament, sap què vull dir? I pico la porta de la casa i em surt la minyona, i diu que volien veure la senyora? sí, diu, jo qui anunciaré? digui els espanyols que estan allà a la seva [?], perquè a nosaltres no ens coneix, no val la pena d'anunciar-nos. I va tenir la vena de rebre'ns sap. Una senyora molt elegant, que arriba allí i jo li explico, pues miri la nostra situació és aquesta: jo avui no li puc demostrar qui sóc, no tinc cap element per demostrar-li però si vostè em fa confiança i vostè la caritat per allotjar-me, perquè pugui sobreviure, perquè si no dic nosaltres els alemanys

ens agafen, nosaltres som escapats en realitat, hem de morir forçosament en un camp de concentració, però si vostè ens fa aquesta caritat de fer-nos confiança, un dia li podré demostrar que sóc un ser decent i una persona correcta, bueno, pues li va impressionar això, veu, i va cridar el seu marit, un senyor que va sortir que no sabia d'on era, i sap qui era? era el jefe, era el cap de la resistència francesa a l'interior.

M- Quina sort! Valga' m Déu!

S- Eh que hi ha coses a la vida estranyíssimes? I diu, expliqui senyora, li explico, i diu, jo no consentiré mai que vostè mori en mans dels alemanys, així que a partir d'ara vagi a casa, no a la barraca, no, a dins d'una caseta molt maqueta que tenien i ja els vindrem a veure un dia. Ell ja no va venir perquè es va escapar ja, ell estava en zona lliure, m'entén? però ella sí que va venir, i va venir i ens va ajudar, ens va donar terra per a fer dos horts, vam fer dos horts magnífics. El meu marit es va posar a treballar amb un pagès, a cuidar vaques i jo pues a casa, allí i a l'hort. I ens vam escapar de la mort.

M- I allà fins quan hi vau estar?

S- Allí vam estar-hi potser dos anys, i després ja va venir una senyora i s'ho va vendre allò, i va venir un senyor del nord, del nord de França

M- Això encara en guerra?

S- Això encara en guerra, i aquest senyor ja no era el mateix, m'entén? era un reaccionari tremendo, i la primera cosa que em diu quan arriba, vostè no té cap Cristó? ni cap Sagrat Cor en cap puesto de casa? Dic, miri jo senyor li diré una cosa, sempre he pensat que les idees que un té i la religió és una cosa interna i que un ho ha de portar a dins, no que ho ha de fer veure. Això és un símptoma de manca de fermesa, perquè això és una cosa completament interna. Això no li va agradar gaire. Al cap d'un temps ens va dir que busquéssim una altra cosa que tenia que col·locar allí una filla de la seva cuinera perquè era riquíssima. Sap, cap al nord hi ha moltes fàbriques de roba blanca, de llençols i tot això. I aquest és un dels fortunes de que va venir allí fugint dels alemanys, ell anava comprant a tot arreu on arribava comprava i tenia de tot, menjar, tot lo que volia, però aquest era un reaccionari, l'altra era una senyora francesa, però què li diré, demòcrata, sap? Bueno i així vam seguir treballant, vaig fer feines, jo llimpiava les cases , netejava

M- Per tant a l'ensenyament no us vàreu dedicar?

S- No podia durant la guerra, ni parlar, perquè els alemanys encara eren allí, sap? en aquell moment absolutament res. A bueno, a Angulema el que vam fer - i això és una cosa personal nostra- vam fer dos anys de curs d'espanyol. Un senyor que es diu Guash que també és mestre, però que no sé on para i que l'he perdut de vista, va fer molta feina, era una persona activíssima.

M- D'on era aquest, ho sabeu?

S- Em sembla que de Tarragona, i em sembla que havia sigut capellà, havia sigut, però no ho era.

M- I era exiliat també? i ja feia tamps que hi era ell?

S- Era exiliat i pertanyia al PSU, però es va quedar a Angulema quan jo me'n vaig anar a París.

M- Vos vàreu anar d'Angulema a París, i de París torneu aquí?

S- París va ser el sojorn més llarg

M- Allà on vàreu estar amb tot lo de la Citroën i tot això?

S- Allà on se normalitza la situació i on podem desplegar una activitat normal, inclòs una activitat de tipus sindical i política, però sempre vull dir de cara a Espanya, d'ajut als presoners. Això sí, no vam deixar mai per res. Bueno, doncs acabem així. Bueno, llavors si encara m'ho en descuidava, perquè després d'Angulema ens van cridar de Tolosa on hi havia el centre de refugiats, després de la guerra, la guerra acabada. I resulta que volien llençar un periòdic que es deia Companya, que era com la unió de dones a Espanya, per cert, la unió de dones de Catalunya i el que passava era que hi havia molt poca gent que conegués el català i nosaltres volíem llençar números en català, i clar, vostè ja ho sap que en aquell temps no hi havia tanta gent que, a les escoles no s'havia ensenyat el català, i llavors em van cridar i em van dir " Sibís, tu has anat a l'escola de la Generalitat i has fet català" des de luego. ..ortogràfic

M- Per corregir-lo, correctora del diari

S- I al mateix temps també pues la compaginació i coses així i llavors vam anar uns quants mesos a Tolosa

M- I va sortir el diari aquest?

S- Va sortir i n'he de tenir algun exemplar per Barcelona. Sí va arribar a sortir.

M- I d'allà aneu a París?

S- D'allà anem a París

M-Així baixeu d'Angulema a Tolosa i de Tolosa a París

S- I també, bé jo vaig anar, anar a París en aquell moment era ... no hi havia ni un racó on posar-te, perquè després de la guerra va ser tremendo, i per fi, després d'una sèrie d'episodis i de coses vam arribar a trobar un raconet.

M- Amb el seu marit, tots dos junts?

S- El meu marit es va col·locar, també sempre de peó, va estar 12 anys em sembla de peó de carreteres.

M- I a la Generalitat, en aquí de què treballava?

S- Ell era ... ja li diré, estava a la Conselleria de Treball i era graduat en Ciències Socials, ell va estar de secretari del conseller de treball.

M- Com es deia?

S- Borràs, Borràs, que és el nom que jo tinc a França.

M- Deu ser Madame Borràs?

S- I llavors ja començava una vida millor, però no hem d'oblidar que després hi ha encara la policia que està sempre darrera nostre.

M- Per què, us controlava les activitats sindicals que fèieu?

S- De tot, tot

M- I les activitats sindicals que fèieu allà les fèieu amb altres exiliats espanyols o amb francesos?

S- Amb espanyols exiliats, en principi, amb altres espanyols exiliats. Francesos també teníem contacte amb algun si vostè vol, però més que res era una cosa nostra; i després la Resistència, perquè no cal dir-ho que quan hi va haver els alemanys hi va haver una quantitat d'espanyols que van anar a la Resistència fantàstica, i que es van portar meravellosament bé, això els francesos no ho poden oblidar, de cap manera.

M- I quan torneu per primera vegada a Espanya?

S- No, no, no vam venir una vegada, perquè primer teníem que saber com serien, com ens rebrien, i llavors vam, perquè molts els feien presentar després de tot això., i nosaltres vam venir el 56 la primera vegada, però no ens instal·lem aquí fins al 72

M- El 56 què aneu a veure la família?

S- A veure la família

M-A veure una mica com estava la situació

S- Anem a Sort i a Barcelona

M- Abans de venir devíeu tenir contactes per escrit.

S- A sí , sí

M- I entreu bé o teniu problemes?

S- Tenim .. a la frontera ens van detenir una hora i mitja o dues, buscant, perquè tenien unes llistes i anaven buscant. I al tren, Ai! amb aquells bigotets en castellà, bueno, "pues ustedes no se mueven de aquí hasta que hayamos terminado la averiguación"

M- En tren, on era la frontera?

S- La frontera a Portbou, i per fi ens van lliurar, i aquí no ens van molestar més, sigui perquè vam anar a Sort, i a Sort sap el que passa, el meu germà és advocat, també està fitxat com a antifranquista, però de totes maneres molt respectat, com una persona molt respectada, i per tant, estava una mica cobert, i jo també quina història tinc, una història de gent correcta, no ens van dir gran cosa.

M- Això és el 56, torneu a França, continueu treballant i veniu a establir-vos , quan?

S- El 72

M- Ja havíeu acabat la feina a París, ja veníeu ...?

S- Jo poc sabia quina seria la nostra rebuda aquí, perquè després ens han reconegut tots els anys de serveis, vostè ja ho sap però jo no ho sabia lo que anava a passar. Tenia uns drets adquirits a França, entre tot 22 anys, i el meu marit en tenia 30, valia la pena de que llavors acabéssim, perquè s'ha de pensar també en viure quan un és vell i ja no pot fer res.

M- I quan veniu aquí, us establiu de dret a Vilassar ... veniu a Premià? ja us quedeu aquí, però m'heu dit que vàreu fer classes?

S- A bueno, i llavors jo no sé què em passava, que tenia una espècie de romanticisme que ara en aquest moment no el tinc, però que llavors el tenia, una cosa estranya, i me n'anava a veure les classes que hi havia per aquí, a vegades em quedava a davant de les reixes i així. I el meu marit: què busques, què mires, què et passa? oh, és que jo podria exercir encara, "encara no estàs cansada després de lluitar i tot això? A no però mira, faria algo per Catalunya, i després aquí hi ha un problema d'aquest barri, de tot aquest barri d'aquí dalt, són immigrants d'Andalusia i de no sé ara ... i hi ha problemes a vegades de condicions i tot això, i a mi em semblava que jo ho podia fer una obra de catalanització, però m'entén que vull dir? correcta amb la cosa i interessant per a mi. Vaig demanar i em van donar una escola aquí mateix, vaig estar-hi quasi quatre anys

M- I què fèieu? Classes de català?

S- També feia classe de català perquè era dels pocs que en sabia, però a més a més classe corrent.

M- Va ser molt fort el xoc? Vàreu notar el canvi?

S- Home, miri, ja li explicaré, jo allà tenia, a París, tenia gent gran, era més aviat de base cultural. Aquí, més que res feia un treball que li deia d'aproximació, de comprensió, de, no sé com li diria ara, de trencament de certs motllos, de certes coses que hi havia. I per a mi això era més compensador, m'entén? moralment. I dic: alguna cosa he pogut fer per Catalunya abans de retirar-me, sóc com he volgut ser. I em va fer una il·lusió enorme, i això que li vaig dir una cosa, vaig ser atrevida perquè ja tenia 60 anys o més i em vaig trobar amb 10 o 15 mestres joveníssims. Vostè sap que les criatures volen mestres joves, no volen mestres vells. Aquesta és la veritat, i per tant jo m'exposava a un fracàs, però jo el vaig afrontar, i només no va ser un fracàs, sinó que miri aquí em venien a buscar al matí, a la tarda, a la nit i marxava jo amb tota la colla al darrere que me seguien fins allà, i tot el poble d'allí: Ay esta maestra! i els pares, vaig lograr que em vinguessin i em diguessin : Señorita ¿Cómo van los chicos de Catalán, adelantan? ja és gran!

M- I amb els companys joves us vàreu avenir?

S- Primer devien mirar-me com una cosa rara, devien dir, on va aquesta vella? l'alcalde de Premià havia sigut 20 anys alcalde de Franco i encara ho era, i se'm va mirar d'una manera i em diu: però vostè d'on surt? jo li dic: de l'exili senyor. Pues va quedar així, es va fer un gran amic meu, que m'explicava les seves despeses i interioritats de la seva família, s'ho pot ben creure, sí, sí, sobretot la Sofia llavors.

M- I vàreu estar-hi quatre anys?

S- Sí, sí, però l'ajuntament, l'alcalde, que ara ja és un altre

M- Deuen ser demòcrates ara amb les eleccions ...

S- I els vaig fer un petit comiat, perquè també es retirava una altra companya i vaig fer un petit comiat i quan vaig haver acabat l'alcalde diu: si em permeteu abraçaré aquesta mestra perquè m'ha fet viure uns moments d'emoció que feia molts anys que no havia viscut. I de veritat que sí, que estaven contents, vamos,,,

M Acabant amb el que s'ha començat...